

UOT 338.26.01

Məlikov Anar Kərim oğlu
Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti,
dissertant
anarmk@tcsgr.com

ƏMƏK ŞƏRAİTİNİN VƏZİYYƏTİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNƏ ƏSAS METODOLOJİ YANAŞMALAR

Məqalədə əmək şəraitinin vəziyyətinin qiymətləndirilməsinə əsas metodoloji yanaşmalar təhlil edilərək göstərilir ki, əmək şəraitinin və əməyin mühafizəsinin səmərəli idarə olunması istehsal mühiti amillərinin birlikdə işçiyə təsirini obyektiv qiymətləndirməyi tələb edir.

Həmçinin qeyd edilir ki, əmək şəraitinin vəziyyətini qiymətləndirmək üçün metodlar və meyarlar üçün zəruri şərt onların öyrənilən məsələyə adekvatlığıdır və burada əmək şəraitinin qiymətləndirilməsi metodları fərqləndirilir.

Məqsəd- əmək şəraiti və əməyin mühafizəsinin səmərəli idarə olunması məqsədilə ilə istehsal mühiti amillərinin birlikdə işçiyə təsirinin obyektiv qiymətləndirilməsi.

Metodologiya-məqalədə əmək şəraitinin qiymətləndirilməsində müqayisəli təhlil metodundan istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın nəticələri-insan sağlamlığının mənfi nəticələrinin aradan qaldırılması məsələləri əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması probleminin elmi cəhətdən əsaslandırılmış norma və tələblərindən çox asılıdır.

Açar sözlər. əmək şəraiti, qiymətləndirmə, metodoloji yanaşma, əməyin mühafizəsi, sənaye müəssisələri, göstəricilər, zədələnmə, peşə xəstəliyi.

Giriş

Bilavasitə müxtəlif sənaye müəssisələrində və qeyri-istehsal sahələrində aparılan tədqiqatlar geniş materialların təhlili əsasında işlərin ağırlıq qrupları fərqləndirilir. Daha sonra istehsal zədələnmələrinin, peşə xəstəliyinin və əmək qabiliyyətinin itirilmə dərəcəsini qiymətləndirən göstəricilər sadalanır.

Əmək şəraitinin və əməyin mühafizəsinin səmərəli idarə olunması istehsal mühiti amillərinin (işçinin sağlamlığı, işgörmə qabiliyyəti, yorğunluq, işdən məmnunluq) birlikdə işçiyə təsirini obyektiv qiymətləndirməyi tələb edir:

Əmək şəraitinin vəziyyətini qiymətləndirmək üçün metodlar və meyarlar üçün zəruri şərt onların öyrənilən məsələyə adekvatlığıdır. Eyni zamanda, adekvatlığa iki tərəfdən baxılır: birincisi, meyarlar və metodlar keyfiyyətə və kəmiyyətə qiymətləndirilməli olan hadisələri və prosesləri maksimum obyektiv şəkildə əks etdirməlidir, ikincisi, onlar bu metod və meyarların tətbiqinə və həll edilməsinə yönəldilmiş, məqsəd və vəzifələrə uyğun olmalıdır,

İstehsal mühitinin vəziyyətini və onun işçinin orqanizminə təsirinin nəticələrini keyfiyyətə və kəmiyyətə qiymətləndirmək üçün elm və təcrübədə müxtəlif metod və meyarlar işlənilib hazırlanmış və idarəetmə fəaliyyətində tətbiq edilir [1].

Əmək şəraitinin qiymətləndirilməsi metodlarının üç qrupu fərqləndirilir.

- Əmək şəraitinin işgörmə qabiliyyəti və yorğunluq dinamikasının göstəriciləri ilə qiymətləndirilməsi.

- Əmək şəraitinin amil təhlili əsasında təsnifatı.
- Əmək şəraitinin işçilərə təsirinin mənfi nəticələri ilə peşə riskinin qiymətləndirilməsi.

Əmək şəraitinin işgörmə qabiliyyəti və yorğunluq dinamikasının göstəriciləri ilə qiymətləndirilməsi

Əmək prosesində bir insanın funksional vəziyyətinin hərtərəfli tədqiqatları əsasında müxtəlif əmək fəaliyyəti növləri üzrə əmək qabiliyyətinin vahid qiymətləndirilməsi metodologiyası əsasında tövsiyələr hazırlanmışdır. Metodologiyayı hazırlayarkən onun müəllifləri əsas məqamı - əmək prosesində müvafiq fəaliyyət göstərmək üçün insanın məqsədyönlü fəaliyyətinin ayrılmaz funksiyası olan mərkəzi sinir sisteminə (MSS) aid olduğunu göstərmişlər. Buna görə də, mərkəzi sinir sisteminin vəziyyətinin dəyişməsi ilə insanın işgörmə qabiliyyətinin dəyişməsi və vəziyyəti haqqında fikir söyləmək olar. Qoruyucu bir funksiya yerinə yetirən mərkəzi sinir sistemi bunun üçün bəzi vahid qeyri-spesifik reaksiyalardan istifadə edir. Bu fundamental müddəalara uyğun olaraq, əsasən mərkəzi sinir sistemindəki dəyişikliklərin müəyyənləşdirilməsinə yönəldilmiş. az sayda, (5-6) dəst üsul seçilmişdir.

Bu üsulların köməyi ilə əldə edilən təbii göstəricilər (hərs, saniyə, vat və s.) bir-biri ilə müqayisə olunmur. Orqanizmin funksional vəziyyətindəki dəyişikliklərin ümumiləşdirilmiş kəmiyyət göstəricisini (K_{kg}) əldə etmək üçün, parametrik olmayan statistikaya əsaslanaraq belə bir göstəricinin tapılması üçün aşağıdakı formula təklif edilmişdir:

$$K_{kg} = (b-a) / (a + b + c), \quad (1)$$

burada: a - əməliyyatdan əvvəlki vəziyyətin məlumatları ilə müqayisədə heç bir dəyişikliyin qeydə alınmadığı ölçmələrin sayı;

b – vəziyyətin yaxşılaşmasını göstərən ölçmələrin sayı;

c - vəziyyətin pisləşməsini göstərən ölçmələrin sayı;

Hazırlanmış metodologiyanın praktik tətbiqi ilə əlaqəli materiallarda göstərilmişdir ki, K_{kg} orqanizmin öyrənilmiş funksiyalarındakı dəyişikliklərə obyektiv kəmiyyət dərəcəsi verir.

Eyni zamanda, istifadə olunan məhdud sayda üsulla belə, nəticədə mərkəzi sinir sisteminin funksional vəziyyətini, iş qabiliyyətinin səviyyəsini və yorğunluğun dərinliyini əks etdirən bir neçə K_{kg} əldə ediləcəkdir. Göstəricilərin belə çoxluğu əməyin təşkilinin təkmilləşdirilməsi, onun normalaşdırılması və iş, istirahət və digər rasional rejimlərin qurulması üçün onların praktiki istifadəsini çətinləşdirir. Buna görə də, hərtərəfli eksperimental yoxlamadan sonra metodologiyanın yaradıcıları işgörmə qabiliyyətinin inteqral göstəricilərinin (K_{igt}) müəyyən olunması üçün aşağıdakı sadə formulanı təklif etdilər:

$$(K_{igt}) K_{yd} = K_{kg} / n, \quad (2)$$

burada: n – K_{yd} alınması üçün köməklik edən metodikaların sayıdır.

İş gününün (növbənin) müxtəlif seqmentlərində əldə olunan K_{igt} ilə müqayisə edərək, yorğunluq dərinliyinin (K_{yd}) göstəricisini əldə etmək olar. Bilavasitə müəssisələrdə aparılan tədqiqatlar işçilər arasında yorğunluğun dərinliyinin nisbi vahidinin 10 ilə 77 arasında dəyişdiyini göstərir. Əldə edilən empirik materiala əsasən üç qrup işçilər yorğunluq dərinliyi ilə fərqlənir:

1-ci qrup: əhəmiyyətsiz fiziki və psixoloji stressin nəticəsi olan aşağı yorğunluqla xarakterizə olunan 25-ə qədər nisbi vahidlər;

2-ci qrup: orta fiziki və psixoloji stresslər ilə xarakterizə olunan 26-dan 40-a qədər nisbi vahidlər, onlardan yaranan yorğunluq iş və istirahət rejimində rəşional daxili və növbə rejimlərinin köməyi ilə çıxarılır;

3-cü qrup: böyük fiziki və psixoloji stress, əlverişsiz iş şəraiti ilə xarakterizə olunan 41-dən 77-ə qədər nisbi vahidlər. Bu göstəricilər işçinin orqanizmindəki patoloji dəyişikliklərin təhlükəsi ilə həddindən artıq yorğunluğunu göstərir [2].

Sərbəst izah edilmiş metodologiya işgörmə qabiliyyətinin vahid qiymətləndirilməsi metodologiyasının təqdimatı və müvafiq olaraq yorğunluq dərinliyi, iş yerindəki əmək şəraitinin bütün elementlərinin təsir dərəcəsi haqqında araşdırılan hər bir işçi üçün xüsusi məlumat əldə etmək məqsədilə istifadə edilə biləcəyi üstünlüyə malikdir.

İşgörmə qabiliyyətinin və müvafiq olaraq yorğunluğun dərinliyinin integral qiymətləndirilməsinin sərbəst izah edilmiş metodologiyası, onun köməkliyi ilə araşdırılan hər bir işçi üçün xüsusi məlumatın əldə olunması və iş yerindəki əmək şəraitinin bütün elementlərinin təsir dərəcəsi haqqında konkret məlumat əldə etmək üçün istifadə edilə biləcək bir üstünlüyə malikdir. Bu metodikanın tətbiq olunmasının ən məqbul sahəsi iş yerlərində əmək şəraitinin düzgün təşkili, onun normalaşdırılmasıdır, xüsusən də normalaşdırmanın baza sisteminin işlənilib hazırlanmasında, eləcə də növbədə işləmə və istirahət rejimlərinin qurulmasında istifadə edilməsidir.

Əmək şəraitinin amil təhlili əsasında təsnifatı

Əmək şəraitinin işçinin orqanizminə ümumi təsirinin ağırlıq dərəcəsinə görə təsnifləşdirmə metodu əmək şəraitinin insan orqanizminə istehsal mühitinin insan üçün potensial təhlükə baxımından qiymətləndirilməsini özündə əks etdirir. O əmək şəraitinin müvafiq amillərinin zərərli və təhlükəli təsirləri nəzərə alınmaqla müəyyən edilmiş standart və normalara uyğunluğunun qiymətləndirilməsinə əsaslanır.

İşin ağırlığını müəyyənləşdirmək üçün əsas meyar olaraq, müxtəlif istehsal amillərinin təsiri altında formalaşan orqanizmin keyfiyyətə müəyyən edilmiş o funksional vəziyyəti götürülür ki, işin yerinə yetirilməsi prosesində, eləcə də sonrakı bir neçə il müddətində bu şəraitdə işləyən zaman müxtəlif istehsal amillərinin təsiri altında formalaşır. Orqanizmin keyfiyyətə müəyyən edilmiş üç belə funksional vəziyyəti məlumdur: normal, sərhəd (norma və patologiyajı arasında) və patoloji.

Sadəlikən vəziyyətin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, bu, işlərin ən müxtəlif növləri və şərtlərində - fiziki və əqli, o cümlədən əlverişsiz şəraitdə yerinə yetirilən işlərdə aşkar olunur. Onlar həm təcrid olunmuş şəkildə , həm də əmək şəraiti elementlərinin insan orqanizminə kompleks təsiri ilə yaranır.

Bilavasitə müxtəlif sənaye müəssisələrində və qeyri-istehsal sahələrində aparılan tədqiqatlar geniş materialların təhlili əsasında altı kateqoriyanın və ya işlərin ağırlıq qrupunu fərqləndirmək və mövcudluğunu obyektiv əsaslandırmaq imkanı yaratdı.

Orqanizmin funksional vəziyyətlərini fərqləndirərkən və işin ağırlıq dərəcələrini müəyyən edərkən onlardan hər birinin fərqləndirici əlamətləri qismində, aşağıdakı göstəricilər istifadə edilmişdir:

1) əmək şəraitinin bütün elementlərinə təsiri nəticəsində formalaşan iş növbəsinin və ya həftəsinin sonunda mərkəzi sinir proseslərinin xarakteri, dinamikası;

2) dövrün uzunluğu və işdən sonra pozulmuş funksiyaların bərpasının tamlığı;

3) işgörmə qabiliyyətinin dinamikasında müddət və faz nisbəti;

4) işin ağırlığı səbəbindən özünü göstərən istehsal yorğunluğunun artması nəticəsində yaranan istehsal zədələnmələrinin sayı, ağırlığının strukturu və səviyyəsi, eləcə də daha çox ehtimal olunan səbəblər;

5) işin nəticələrinin texniki-iqtisadi göstəriciləri (məhsul istehsalı, məhsulun keyfiyyəti, əməliyyata sərf olunan vaxt və digər.);

6) - əlverişsiz əmək şəraiti ilə əlaqədar və s. səbəblərə görə kadr axıcılığı.

İşlənib hazırlanmış təsnifat, əmək şəraitinin insana təsir dərəcəsini və xarakterini müəyyənləşdirməyə imkan verir, o işin ağırlığının altı kateqoriyasına uyğun gələn əmək şəraitinin altı kateqoriyasını fərqləndirir.

Birinci ağırlıq kateqoriyasına fiziki, zehni, əsəbi və emosional stresin yol verilən ölçüsü və xarici istehsal mühitinin rahat şəraitində yerinə yetirilən işlər daxildir. Praktik olaraq sağlam insanlarda belə şərtlər orqanizmin uyğunluğunu və onun işləmə qabiliyyətini artırır. Növbənin və həftənin sonundakı yorğunluq cüzidir, bütün əmək fəaliyyəti dövründə sağlamlıq və yüksək işgörmə qabiliyyəti qorunur.

İkinci ağırlıq kateqoriyasına icazə verilən maksimum sanitariya qaydalarına, normalara və ergonomik tövsiyələrə uyğun olaraq istehsal amillərinin icazə verilən ən yüksək konsentrasiyası və səviyyələrinə uyğun şərtlərdə görülən işlər daxildir. Belə iş üçün tibbi əks göstərişləri olmayan praktik olaraq sağlam insanlarda növbənin (həftənin) sonuna qədər əhəmiyyətli yorğunluq yaranmır.

Əzələ-dayaq sisteminin, yüksək sinir fəaliyyətinin və bədənin digər alt sistemlərinin gərginliyi və həyat fəaliyyətini təmin edən funksiyaların səfərbərlik dərəcəsi müəyyən bir peşə yükünün (fiziki, zehni, əsəbi və emosional) həcminə və məzmununa uyğundur. İşgörmə qabiliyyəti əhəmiyyətli dərəcədə pozulmur, peşə fəaliyyəti ilə əlaqəli sağlamlıq vəziyyətindəki sapmalar bütün əmək fəaliyyəti dövründə müşahidə edilmir. Beləliklə, əməyin ilk iki kateqoriyalı ağırlığı, planlaşdırılan tam nəticənin əldə edilməsində böyük funksional sistem "insan - istehsal mühiti" nin fizioloji və iqtisadi xüsusiyyətlərinin nisbətinin optimallığıdır.

Üçüncü kateqoriyaya çox əlverişli olmayan əmək şəraiti, o cümlədən sağlam insanlarda artan əzələ, zehni və emosional stress nəticəsində praktiki olaraq sağlam insanların orqanizminin sərhəd vəziyyətinə xas olan reaksiyaların əmələ gəldiyi işlər daxildir: işçi fasilələrdə fizioloji funksiyaların müəyyən göstəricilərinin pisləşməsi və xüsusilə işə başlanğıc səviyyəsi ilə müqayisədə işin sonunda, istehsal əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi prosesində funksional göstəricilərin pisləşməsi, hər şeydən əvvəl, mərkəzi sinir sisteminin həm fiziki, həm də zehni işlərdə pisləşməsi; bərpa müddətinin uzanması;; istehsal göstəricilərində bəzi pisləşmələr.

Əmək və istirahət rejimlərinin rasionallaşdırılması mənfi dəyişiklikləri nisbətən tez aradan qaldıra bilər ki, bu da böyük bir funksional sistem olan "insan – istehsal mühiti"-nin normal və faydalı nəticəsinə yaxınlığını göstərir, ciddi mənfi sapmalar olmadan əldə edilir.

Dördüncü ağırlıq kateqoriyasına, praktik olaraq sağlam insanlarda dərin (patologiya öncəsi) sərhəd vəziyyətinə xarakterik olan əlverişsiz əmək şəraiti ilə reaksiyalara səbəb olan işlər daxildir. Bu halda, fizioloji göstəricilərin əksəriyyəti həm əməliyyat aralığında (və xüsusilə iş dövrünün sonunda), həm də əmək fəaliyyəti dövründə pisləşir. Əmək qabiliyyətinin dinamikasında sabitlik və azalma dövrlərinin nisbəti və bunun nəticəsi olaraq

saatlıq əmək məhsuldarlığının meylətmələri pisləşir. Digər istehsal göstəriciləri də azalır. Xəstəliyin səviyyəsi yüksəlir, istehsalla əlaqəli tipik "xəstəliklər" meydana çıxır və təhlükəli və zərərli istehsal amillərinə məruz qalma hallarında isə peşə xəstəlikləri də baş verə bilər, istehsal zədələnmələrinin sayı və ağırlığı artır.

Ağırlığın beşinci kateqoriyasına iş dövrünün sonunda (növbə, həftə) son dərəcə əlverişsiz (ekstremal) əmək şəraiti nəticəsində praktik olaraq sağlam insanların orqanizminin patoloji funksional vəziyyətinə xas olan reaksiyaların formalaşdığı işlər daxildir. Həyatı təmin edən alt sistemlərin (qan dövranı, maddələr mübadiləsi və s.) nisbi, bəzən isə mütləq funksional çatışmazlığı müşahidə olunur; bəzən mərkəzi sinir sistemindən və xüsusən daha yüksək sinir fəaliyyətindən qaynaqlanan təhrif olunmuş reaksiyalar olur, məsələn, artan emosional və intellektual gərginlik və s. işləyənlərin əksəriyyətində patoloji reaksiyalar tam istirahətdən sonra yox olur. Ancaq bəzi insanlarda müxtəlif səbəblərdən, o cümlədən fərdi xüsusiyyətləri ilə bağlı keçici patoloji reaksiyalar sabitləşə və çox və ya az inkişaf etmiş bir xəstəliyə keçə bilər.

Altıncı ağırlıq kateqoriyasına, xüsusilə əlverişsiz, həddindən artıq ekstremal iş şəraitində (beşinci ağırlıq dərəcəsi üçün xarakterik olan), hadisələr növbənin başlamasından qısa müddət sonra və ya iş həftəsinin ilk günlərində həddindən artıq, çox vaxt qəfil ani yükləmə nəticəsində, demək olar ki, psixi gərginlik altında kəskin patoloji reaksiyalar olduqda tez-tez həyatı vacib orqanların funksiyalarının ciddi pozulması ilə müşayiət olunan kəskin patoloji reaksiyalar meydana gəlir.

Təsvir edilmiş metodologiyanın tətbiqi əmək şəraiti baxımından iş yerlərinin attestasiyasında, əlverişsiz əmək şəraiti olan işlərdə çalışan işçilərə zəruri kompensasiyaların təyin olunmasında, əməyin mühafizəsi tədbirlərinin işlənməsində qaçılmaz görünür. İşlənmiş metodikanın son nəşri 1988-ci ildə olmuşdur [3].

Əmək şəraitinin işçilərə təsirinin mənfi nəticələri ilə peşə riskinin qiymətləndirilməsi

İstehsal zədələnmələrinin, peşə xəstəliyinin və əmək qabiliyyətinin itirilmə dərəcəsini qiymətləndirən göstəricilər aşağıdakılardır:

- peşə xəstəliyinin tezliyi və ağırlığı (o cümlədən əmək qabiliyyətinin müvəqqəti və daimi itirilməsi, ölümə nəticələnən);
- əmək qabiliyyətinin istehsal zədələnmələri və peşə xəstəlikləri səbəbindən aşağıdakı növlər üzrə: a) (HTEK rəyinin nəticəsinə görə daimi əlillək, ancaq əlillik qrupu təyin olunmadan), b) I qrup, II qrup, III qrup əlillik qrupları təyin olunmaqla əmək qabiliyyətinin itirilməsi) əmək qabiliyyətinin itirilməsinin tezliyi və ağırlığı.

Peşə xəstəliklərini təhlil edərkən, istehsal-peşə əlamətlərinə görə halların tezliyi və ağırlığının kəmiyyət göstəricilərini hesablamaq lazımdır. Müqayisə olunan məlumatları əldə etmək üçün hesablama standart dəyər (10 min işçi) üzərində aparılmalı və müvəqqəti keçid 20-30 il ərzində, lakin 10-15 ildən az olmamalıdır.

Əlillik səviyyəsini (müvəqqəti və davamlı, qismən və tam), habelə ölümün nəticəsinin ölçülməsi vəzifəsi yalnız əlilliyin bütün növlərini özündə cəmləşdirən inteqral göstəricinin köməyi ilə həll edilə bilər.

Faktiki peşə riskinin səviyyəsini kompleks qiymətləndirmək üçün bu peşə qrupu üzrə 10 min işçiyə düşən o cümlədən ölümə nəticələnən hallar da daxil olmaqla müvəqqəti və davamlı əlilliyə görə məbləği özündə əks etdirən inteqral göstəricidən istifadə olunur.

Bu göstəricini istehsal zədələnmələri və peşə xəstəlikləri səbəbindən əmək qabiliyyətinin tam itirilməsi göstəricilərini kəmiyyətə müəyyən etmək üçün, habelə ölüm hallarının baza dəyəri üçün (100%) əsas dəyər kimi götürülür, 6000 adam-gün əmək qabiliyyətinin itirilməsinə bərabər və standart itkinin hər səviyyəsi (məsələn, 10%) əmək qabiliyyətinin tam itirildiyi günlərin sayına müvafiq qiymətləndirilməlidir.

İstehsalat zədələnmələri və peşə xəstəliyinin qiymətləndirilməsi metodlarının tətbiqinin əhatə dairəsi –istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəliklərindən məcburi icbari sosial sığorta sistemində peşə riskinin dərəcəsini, habelə əmək şəraitinin və əməyin mühafizəsinin yaxşılaşdırılması tədbirlərinin işlənməsidir.

Elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətlərinin həyata keçirilməsi, layihə konstruktor, elmi-tədqiqat təşkilatları layihələrin və texniki sənədləşmələrin işlənilib-hazırlanmasının bütün mərhələlərində əlverişli əmək şəraitinin yaradılmasını tələb edir. Bu istiqamətdə görülməyən bütün işlərin uğuru bu təşkilatların müvafiq normativ materialların, tövsiyə və tələblərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsindən asılıdır.

Ölkəmizdə elmi cəhətdən əsaslandırılmış sanitariya-gigiyenik, fizioloji və ergonomik normaların, tövsiyələrin və tələblərin yaradılmasına çox diqqət yetirilir, bu işdə bir çox elmi-tədqiqat institutları, laboratoriyalar və universitet kafedraları iştirak edir.

Yeni texnika, texnologiya və istehsal obyektləri layihələndirilərkən sanitar norma və tələblərə aid məsələlərin həlli vaxtı fundamental əsasla əlaqədar son dərəcə əhəmiyyətli bir problem ortaya çıxır. Onun mahiyyəti belədir: onlar normallaşdırılmış amillərin və ya maddələrin bioloji fəallığının qiymətləndirilməsinə əsaslanmalıdır, yaxud bu normalar əsasən statistik məlumatlara və texniki imkanlara əsaslanmalıdır. Gördüyümüz kimi, problem son dərəcə ciddidir. Çünki norma və tələblərin hansı prinsiplərlə işlənilib hazırlanması əmək şəraitinin vəziyyətindən çox asılı olacaqdır.

Bir sıra xarici ölkələrdə sanitar norma və tələblər müasir texniki imkanlar nəzərə alınmaqla həyata keçirilir. Bir vaxtlar sanitariya standartlarının SSRİ və ABŞ-da həyata keçirilən müqayisəli təhlili göstərdi ki, bu ölkələrin müvafiq sənədlərində olan 212 eyni kimyəvi tərkibli kimyəvi maddələr üçün ABŞ-da qəbul olunan konsentrasiyaların 40% -i sovet standartlarına nisbətən 10 və ya daha çoxdur, 15% - hallarda isə də. bu artıqlıq 50 qat və ya daha çoxdur. [4]

Beləliklə, son illərdə hazırlanmış sanitariya standartları müasir tələblərə cavab verdiyindən hazırda istifadə olunur. Məsələn, gündəlik iş zamanı 8 saat ərzində iş zonasında havada zərərli maddələrin maksimum icazə verilən konsentrasiyalarına riayət edilməsi, bütün iş təcrübəsi müddətində, birbaşa iş zamanı və ya uzunmüddətli perspektivdə, işçilərin sağlamlıq vəziyyətində müasir tədqiqat metodları ilə aşkar edilə bilən xəstəliklərə və ya kənarlaşmalara səbəb ola bilməz [5].

Ölkəmizdə həm layihə təşkilatlarının, həm də fəaliyyət göstərən müəssisələrin məcburi sanitariya standartlarını özündə cəmləşdirən əsas sənədlər "Sənaye müəssisələrinin layihələndirilməsi üçün sanitariya standartları (SN 245-71)", Dövlət Standartı ilə təsdiq edilmiş əməyin təhlükəsizliyinin Standartları Sistemi (SSBT) və bir sıra digər sənədlərdir.

Nəticə

Əmək şəraitinin məcmusunu təşkil edən müxtəlif elementlər üzrə konsentrasiyaları və optimal səviyyənin müəyyənəndirilməsi problemi tam həll olunmamışdır. Hal-hazırda mövcud olan sanitar norma və tələblərin əksəriyyəti müəyyən maddələr və amilləri, onların

insan sağlamlığı üçün mənfi nəticələrə səbəb olan keçidin yuxarı həddini müəyyən edir.

Mənfi nəticələrin aradan qaldırılması hələlik yeni texnikaların layihələndirilməsi mərhələsindədir, bu məsələlər əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması problemini tədqiq edən elmi müəssisələrin işləyib hazırladığı elmi cəhətdən əsaslandırılmış norma və tələblərdən çox asılı olacaqdır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Поляков И.А. Основы научной организации на предприятии: учеб. Пособие – М. 2001 – 201 с.)
2. Кульбовская Н. Качество жизни и условия труда // Охрана труда и социальное страхование. - 2010. с.40-43).
3. Количественная оценка тяжести Труда. Межотраслевые методические рекомендации. М— Экономика, 1988,122 с.)
4. Никитин В.С., Рябцев В.А. Сопоставление списков ПДК вредных веществ в воздухе рабочей зоны, опубликованных в 1972-1976 гг. Гигиена труда и профессиональные заболевания, 1979, № 2, с. 43-44.)
5. Санитарные нормы проектирования промышленных предприятий. СН--245-71. -М.: Стройиздат, 1972, с. 56-70.)

Меликов Анар

ОСНОВНЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ СОСТОЯНИЯ УСЛОВИЙ ТРУДА

Резюме

В статье проанализированы основные методологические подходы к оценке состояния условий труда и показано, что эффективное управление условиями труда и охраной труда в совокупности требует объективной оценки воздействия факторов производственной среды на работника.

Также отмечается, что необходимым условием методов и критериев оценки состояния условий труда является их адекватность изучаемому вопросу, и здесь выделяются методы оценки условий труда.

Цель - объективная оценка совокупного воздействия факторов производственной среды на работника с целью эффективного управления условиями труда и охраны труда.

Методика-в статье использован метод сравнительного анализа при оценке условий труда.

Результаты исследования-вопросы устранения негативных последствий для здоровья человека во многом зависят от научно обоснованных норм и требований проблемы улучшения условий труда.

Ключевые слова: условия труда, оценка, методический подход, охрана труда, промышленные предприятия, показатели, травматизм, профессиональное заболевание.

Malikov Anar

BASIC METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSING THE STATE OF WORKING CONDITIONS

Summary

The article analyzes the main methodological approaches to assessing the state of working conditions and shows that effective management of working conditions and labor protection together requires an objective assessment of the impact of factors of the production environment on the employee.

It is also noted that a necessary condition for methods and criteria for assessing the state of working conditions is their adequacy to the issue under study, and here methods for assessing working conditions are highlighted.

Purpose-objective assessment of the total impact of factors of the production environment on the employee in order to effectively manage working conditions and labor protection.

Methodology-the article uses the method of comparative analysis in assessing working conditions.

Findings-the issues of eliminating negative consequences for human health largely depend on the scientifically based norms and requirements of the problem of improving working conditions.

Keywords: working conditions, assessment, methodological approach, labor protection, industrial enterprises, indicators, injuries, occupational disease.